

■ Litteraturgranskningar

Mikael Blomdahl: *The Political Use of Force. Beyond National Security Considerations as a Source of American Foreign Policy*, Stockholm Studies in Politics 127. (Stockholm: Stockholm University 2008.)

ERIK NOREEN¹

Mikael Blomdahls avhandling *The Political Use of Force. Beyond National Security Considerations as a Source of American Foreign Policy* (Stockholm Studies in Politics 127, Stockholm University 2008) är en mycket välstrukturerad och lättillgänglig avhandling. Dispositionen signaleras fortlöpande och här finns gott om repeterande stycken och pedagogiska sammanfattande tabeller. Jag kommer att rikta en del kritik mot avhandlingen, men först en sammanfattning av innehållet.

Avhandlingen sorterar inom fältet utrikespolitisk analys (Foreign Policy Analysis, FPA) och anknuter till en tradition som vill förklara enskilda eller flera staters utrikespolitiska beslut eller skeenden. MB:s *teoretiska utgångspunkt* är att han vill testa tesen att realismen *ensam* förmår förklara varför USA, genom presidentens beslut har använt militära maktmedel på den internationella arenan. Ett konkurrerande perspektiv är det inrikespolitiska sammanhanget – alltså inrikespolitikens bety-

delse för utrikespolitiken. På så sätt ställer han två olika perspektiv, vanliga i utrikespolitisk analys, mot varandra.

MB:s *metodologiska utgångspunkt* är att han vill undersöka i hur hög grad en fördjupad studie av beslutsprocesserna i Vita Huset kan bidra till att förklara amerikanska presidenters beslut att använda militära maktmedel inte bara i de tre fall som undersöks utan även generellt.

MB sammanfattar sina två övergripande forskningsfrågor enligt följande;

1. Varför beslutar amerikanska presidenter att tillgripa militär styrka på den internationella arenan?

2. Kan dessa beslut reduceras till internationella faktorer, enligt realismen, eller måste vi också beakta inhemska politiska processer och faktorer?

I sin genomgång av de teoretiska traditionerna framgår med önskvärd tydlighet att författaren anknuter till en debatt som har pågått länge. Medan realismen har varit förhärskande sedan de första banbrytande studierna dök upp på 1940- och 50-talen, dvs. de som förklarar utrikespolitiska beslut utifrån faktorer i den *internationella* miljön, har de forskare som betonar *inhemska* faktorerets betydelse för utrikespolitiken så småningom också vunnit terräng. Ibland ställs inrikespolitiska faktorer i kontrast till internationella systemfaktorer, ibland integreras de till synteser. Såsom författaren alldeles riktigt påpekar på ett ställe; det finns ingen generellt accepterad teori i utrikespolitisk analys (vilket vi kanske skall vara tacksamma för). Men det måste betonas; det finns flera debatter som förts över åren inom utrikespolitisk analys som rör en mängd perspektiv. MB

1 Docent Erik Noreen är verksam vid Institutionen för freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet. Granskningen bygger på hans fakultetsopposition.
Epost: erik.noreen@pccr.uu.se

koncentrerar sig på i huvudsak *en* debatt; den mellan realister och de som är anhängare av inrikespolitiska förklaringar.

När det gäller analysnivå står det klart att MB riktar söklyset på *beslutsfattarnivån* "the state must be defined as its official decision-maker." Det är inte bara processen kring besluten och presidentens roll i detta sammanhang som intresserar utan även, tycker jag mig se hos författaren, en kognitiv inriktning. Nämligen den som handlar om beslutsfattarnas föreställningar; hur de uppfattar och betraktar världen.

MB har bestämt sig för att analysera beslutsfattarnivån och valt att koncentrera sig på att göra en studie av ett *fåtal* fall; alltså en kvalitativ jämförande studie. Att koncentrera sig på få fall hindrar dock inte att man samtidigt vill täcka in en längre historisk period. Författaren har dock dragit ner på ambitionen då det gäller generaliserbarheten. Han jämför inte länder på världsarenan, han vill inte förklara användandet av militärt våld i *allmänhet*, han vill i stället tolka betydelsen av skillnader och likheter inom ramen för en definierad avgränsad kategori händelser i *amerikansk* utrikespolitisk samtids historia. När det gäller de metodologiska finesserna anknäver MB till väl etablerade begrepp inom metodlitteraturen som *congruence procedure* och *process tracing*. Mycket kort; råder samstämmighet (kongruens) mellan teori och resultat i de undersökta fallen? Hur ser orsakssammanhangen ut i den kedja av händelser som leder fram till besluten i fråga?

MB har valt att fördjupa sig i tre fall.

1. President Ronald Reagans beslut i april 1986 att med marin- och flygstridskrafter bomba militära mål i Libyen.

2. President Bill Clintons beslut att i juni 1993 ge amerikanska flygvapnet klarsignal att genomföra nattliga raidar mot irakiska militära poster.

3. Samme presidents beslut drygt fem år senare att avfyra ett stort antal Tomahawk-missiler mot Sudan och Afghanistan.

Dessa fall, som alltså rymms inom en period på 14 år, är valda för att de i författarens mening är s.k. "most likely cases for the realist framework". Man kan *förvänta* sig att realismen har svaret på varför aktörer handlar på ett speciellt vis. De var enligt realismen svar på händelser i den internationella säkerhetspolitiska miljön. Det var händelser som riktade sig direkt mot amerikanska säkerhetspolitiska intressen. Internationellt våld besvaras med våld, sådan är den realistiska grundlogiken. Däremot är fallen *minst sannolika fall* ("least likely cases") för de som försvarar ett inrikespolitiskt perspektiv – de är alltså tuffa test för detta perspektiv. Skulle dessa fall klara de tuffa testet – de inhemska faktorerna har betydelse i samtliga fall – kan man enligt MB starkt ifrågasätta realismen ("a decisive invalidation of the realist argument") (s 24).

För att kort sammanfatta resultaten är avhandlingens viktigaste slutsats att samtliga fall klarar det tuffa testet – alltså de inrikespolitiska faktorerna har stor betydelse för de amerikanska besluten ifråga. Och de har betydelse just i sådana fall där man kan förvänta sig realismen egentligen borde ges den starkaste förklaringskraften. Realismen är enligt MB inte bara "incomplete" utan även "inadequate" eftersom perspektivet misslyckas med att beakta nyckelfaktorer som påverkade USA:s beteende.

Nu till kritiken. Den är strukturerad enligt följande:

1. MB:s övergripande *approach*. Vilket är hans bidrag?

2. Forskningsdesign. Vad vill MB göra? Hur lägger han upp sin undersökning, teoretiskt, empiriskt och metodologiskt?

3. Den empiriska prövningen.
4. Sammanfattande omdöme.

1. MB:s övergripande approach anknyter framför allt till *en* av avhandlingens forskningsfrågor, nämligen *kan amerikanska presidenters beslut att tillgripa militär makt reduceras till internationella faktorer, enligt realismen, eller måste vi också beakta inhemska politiska processer och faktorer*. Det är den teoretiska debatten mellan två motsatta perspektiv som står i förgrunden. Men den andra viktiga forskningsfrågan i avhandlingen, *varför beslutar amerikanska presidenter om att tillgripa militär makt på den internationella arenan* öppnar upp för betydligt fler förklaringsmodeller. Det finns t.ex. teorier som explicit tar upp psykologiska faktorer, det finns studier om normers speciella betydelse, och socialkonstruktivismen erbjuder förklaringsmodeller etc. Det är oklart hur författaren har resonerat här.

MB har valt att anknyta sin avhandling till en relativt ålderstigen teoretisk debatt. Som han själv anger på flera ställen är ju de inhemska faktorernas betydelse för utrikespolitiken inte någon ny upptäckt. Ett över 20 år gammalt standardverk *New Directions in the Study of Foreign Policy* (Charles F. Hermann, Charles W. Kegley, Jr. & James N. Rosenau (red). Boston: Allen & Unwin, 1987) lyfter fram denna typ av förklaring i en hel avdelning, där en av de mer namnkunniga forskarna drar en slutsats som nästan är identisk med MB:s, dvs. att de inhemska faktorernas betydelse är avgörande för att förstå säkerhetspolitiska beslut. Gör man en djupdykning i en äldre debatt blir förväntningarna desto större att författaren skall hitta en ny intressant infallsvinkel. Man letar förgäves i avhandlingen efter MB:s *självständiga bidrag* till den teoretiska debatten mellan realismen och de inhemska förklaringarnas förfaktare? Var finns Blomdahl-approachen?

Vilka hävdar idag att utrikespolitiska beslut av det slag som författaren vill förklara – för att använda ett citat i avhandlingen på s 226 – kan ”be reduced solely to international factors”? Det är inte ovanligt att mer namnkunniga realister idag, t.ex. Randall Schweller, som också finns omnämnd i avhandlingen, till och med *införli-var* inhemska faktorer i sina förklaringsmodeller.

2. MB vill utvärdera två teoretiska traditioner samtidigt som han vill förklara amerikanska presidenters beslut att intervensera med militär styrka på den internationella arenan. Det framkommer emellertid att avhandlingens *huvudsyfte* är teoretiskt. MB ställer två traditioner mot varandra. Realismen utvärderas i förhållande till ett konkurrerande perspektiv (s 2) Men författaren vill *inte* testa teorier (s 24) eller utvärdera deras *förklaringskraft* (s 232). Det är med andra ord inte helt klart vad författaren har för avsikt med sitt projekt. Här brister avhandlingen i skärpa och tydlighet.

MB har valt att göra en empirisk prövning på tre fall. De är samtliga fall där den amerikanska administrationen har beslutat att gå in med militära medel. Men varför just dessa upprepande fall? Och varför just tre? Varför inte t.ex. två där man beslutat om militär intervention och två där man avstått från sådana? Författaren antyder ett möjligt sådant upplägg på s 26 (alltså variation i den beroende variabeln). Skulle man kunna tänka sig att de fall där man avstått från militära maktmedel är ett tufft test för realismen? Jämför t.ex. med president Carters mjuka linje i gisslandramat i Teheren i slutet av 70-talet. Om jag vill undersöka vad det är som gör att en typ av beslutsfattare ofta tar en typ av beslut, *men inte alltid* – nog vore det intressant att veta något om de avvikande fallen ock-

så. Vad kan de stora förklaringsmodellerna bidra med här? Till yttermera visso kan man tycka att tre fall över en tidsperiod på 14 år kanske inte är tillräckligt lång om man önskar säga något mer *generellt* om amerikanska beslut om militära interventioner. Projektet blir inte mer övertygande då författaren valt ett fall med Reagan och *två* med en och samme president, Clinton. För att knyta an till den fråga MB själv ställer på s 17: Vad är dessa fall av? Svaret hänger i luften.

Trots detta känner jag sympati för avhandlingens upplägg enligt "least likely case"-modellen. Jag tycker det ger nerv till avhandlingen – och gör den dessutom teoretiskt intressant.

3. Vi går nu över till den empiriska prövningen. Låt oss skärskåda det första fallet som författaren menar i hög grad repeteras i de två övriga. Det handlar om en konflikt främst mellan Libyen och USA. De amerikanska bombningarna av Libyen i april 1986 föregicks av en serie terrorhandlingar under hösten/vintern 1985-86 som i stor utsträckning riktade sig mot USA och amerikanska medborgare. Den utlösande faktorn var en bomb som den 5 april 1985 exploderade i ett diskotek i Västberlin som bland annat tog livet av två amerikanska medborgare. Underrättelsekällor i väst lade skulden på Khaddafis Libyen. I avhandlingen framgår att den amerikanska administrationen sannolikt hade bestämt sig för någon typ av militär aktion mot Libyen redan innan diskoteksdramat som ett svar på tidigare terrorhandlingar.

Författaren analyserar grundligt detta fall utifrån båda perspektiven; realismen och inrikespolitiska faktorer. För att sammanfatta: Utifrån realismen togs beslutet, menar MB, mot bakgrund av uppfattade nationella säkerhetsintressen. Fallet följer

den realistiska regelboken om vi tolkar den amerikanska attacken i kalla krigstermer. Eftersom Sovjetunionen stöttade Khaddafi med bl.a. vapen ville USA signalera till Sovjet att denna supermakt borde hålla sig borta från den afrikanska kontinenten. Det gällde också att upprätthålla en maktbalans i regionen. När man läser detta avsnitt om analysen av fallet i realistiska termer är det svårt att se att realismen kommer till korta som förklaringsmodell – den ter sig snarare helt rimlig.

Emellertid tar sig MB också an fallet med inrikespolitiska glasögon. Följande mönster framträder. Reagan var en förhållandevis populär president, det gäller inte minst undersökningsperioden 1985-86. Det var några svackor i opinionsundersökningarna under vår/vintern 1986 men han hade ändå ovanligt höga siffror i undersökningarna. Det är alltså svårt att utifrån detta opinionsperspektiv hävda att Reagan var tvungen att göra något drastiskt mot libyska terrorister för att förbättra sin popularitet. Å andra sidan hävdar författaren att flyganfallen delvis var ett försök att möta den ökande pressen från opinionen att ta itu med terrorismen. Man kan helt enkelt tolka det så att Ronald Reagan hade stöd för sina handlingar i folkopinionen.

Då det gäller kongressen hade Reagan en del problem i typiska inrikespolitiska frågor som budget, handel och jordbruksfrågor. Men i detta sammanhang tycker jag att författaren drar en väl förhastad slutsats. Utifrån antagandet att presidenter vill bli kvar på sina poster menar han att beslutet att bomba Libyen kan ha varit taget utifrån en sådan bevekelsegrund. Med vetskap om att detta var i början på en ny presidentperiod blir författarens slutsats väl krystad.

De empiriska beläggen är i vissa fall väl svaga. Jag kan hålla med om att den ame-

rikanske presidenten hade stöd i en ganska blodtörstig opinion – och det gäller för övrigt även de andra fallen. Det är också möjligt att opinionen skyndade på beslutet i april någon vecka efter diskoteksincidenten. Sannolikt var det samverkande faktorer mellan flera s.k. ”triggering events”, där diskoteksincidenten blev ett mini 9/11. Opinionsen var ytterligare en faktor och en längre planering inför anfällen hade förmodligen också betydelse. Men då blir det ju väldigt svårt att, såsom författaren uttrycker det, se opinionen som en *begränsning* (”constraint”) på den inrikespolitiska nivån.

I slutsatserna menar MB att realismen håller ”to some extent” för att förstå det amerikanska beslutet. Vad menas med det? Vad specifikt är det som den inrikespolitiska förklaringsmodellen ger som bara realismen erbjuder ”to some extent”? Jag är med andra ord inte, utifrån avhandlingens resonemang och empiriska belägg, övertygad om att realismen är sämre på att förklara amerikanska militära aktioner än det inrikespolitiska perspektivet. Risker med avhandlingens analys är att den i själva verket bara adderar förklaringsfaktorer.

Det blir lite av vad man i metodlitteraturen kallar ’explanatory overdetermination’.

Jag skulle vilja se att avhandlingen mycket tydligare hade visat *vad* i dessa beslut, och den process som föregick besluten, som realismen misslyckas att förklara och där det inrikespolitiska perspektivet är så mycket bättre.

4. Jag har rest en del frågor som har att göra med val av teoretisk debatt, val av fall och den empiriska prövningen. Jag tycker att avhandlingen skulle ha vunnit på en större tydlighet rörande de två första punkterna och mer genomarbetad empirisk prövning. Mina invändningar är emellertid inte riktade mot avhandlingsprojektet som sådant. MB behandlar ett mycket intressant och i högsta grad centralt område inom utrikespolitisk forskning. Författaren har klart och tydligt mejslat ut två viktiga teoretiska traditioner inom utrikespolitisk analys och dessutom på ett intresseväckande sätt analyserat spännande skeenden i amerikansk säkerhetspolitisk samtidshistoria. Jag tycker inte minst det är en stor pedagogisk insats.